

quia hæc cogitatio honesta moraliter sæpissime, seu a pluribus acquiritur vel excitatur, non per inventionem, sed per disciplinam humanam, docente vel exhortante alio homine, et cum tali cogitatione sæpe contingit hominem ab alio edoctum vel excitatum operari aliquod bonum morale per liberum arbitrium, ac proinde esse congruam sine alio interiori spiritu gratiæ; sed tunc talis cogitatio tantum habet rationem doctrinæ, seu disciplinæ, aut exhortationis humanæ; ergo non est vera gratia Christiana de qua Patres loquuntur. Major est clara ex dictis in capitibus præcedentibus; tum quia illa cogitatio de se est sufficiens ad actum naturalem, qui per se tantum pendet a libero arbitrio, et ideo moraliter necessarium est ut ex multis et pene infinitis hominibus habentibus talem cogitationem, aliqui consentiant illi pro libertate sua, saltem aliquando et in rebus facilioribus; tum etiam quia cogitatio illa per disciplinam acquisita, ejusdem rationis et virtutis est cum simili cogitatione per propriam inventionem comparata: ergo æque potest esse congrua, nam æque potest voluntas libera illi consentire. Unde cum frequentius et in pluribus hominibus talis cogitatio excitetur per doctrinam et vocem humanam, etiam inter infideles, nam inter illos etiam filii a parentibus instruuntur ipsos honorare, veritatem loqui, et similia, fit ut hæc cogitatio congrua sæpissime per doctrinam humanam sufficienter excitetur. Et hinc sufficienter probatur subsumpta propositio: nam quidquid resultat in mente audientis ex vi solius vocis hominis instruientis, vel proponentis, aut consulentis alteri circa operationem virtutis, habet tantum rationem doctrinæ, aut legis propositæ, vel ad summum humani cujusdam adjutorii moralis, ex quo aperte concluditur, ut sic non pertinere ad internam spiritus gratiam. Unde ulterius concluditur idem esse dicendum de cogitatione, quasi per inventionem excitata: nam in se ejusdem rationis sunt, et uterque modus acquirendi illam est naturalis et humanus, et a divina providentia ordinatus, differentia vero inter illos valde accidentaria est ad rationem gratiæ.

8. *Probatur quinto.* — Quinto, hoc aperte confirmant verba Pauli, 1 ad Corinth. 3: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.* Unde colligunt Patres, quidquid exterius fit per homines (et idem est de quibuscumque creaturis) ad cogitationem vel operationem boni, solum esse plan-

tare et rigare, et ita non pertinere ad propriam internam gratiam, quæ dat vires operandi, nam incrementum dat solus Deus. Ergo moralis cogitatio naturalis, quantumvis congrua, quatenus est ab objectis extrinsecis, vel ab hominibus, tantum ab eis plantatur vel rigatur: ergo ut sic non est gratia, sed doctrina, vel propositio legis. Quatenus autem interius fit a Deo, non fit per influxum gratiæ, sed per generalem concursum primæ causæ, in quo differt multum a sancta cogitatione, quæ pertinet ad proprium et internum gratiæ auxilium; ergo etiam sub illa ratione talis cogitatio non est gratiæ inspiratio, sed est donum quoddam naturale. Neque vero, etiam ut est congrua, est a Deo per specialem efficientiam gratuitam, quia illa congruitas non semper est aliquid speciale in ipsa cogitatione, sed est quasi actualis influxus in effectum bonæ actionis voluntatis, vel denominatio a tali influxu, qui etiam non fit a Deo, nisi per generalem concursum primæ causæ, et ideo nullo modo est speciale auxilium, licet sit speciale beneficium intra latitudinem beneficii creationis, ut supra explicatum est.

9. *Probatur sexto.* — Sexto, testimonium hoc et omnes rationes factæ confirmantur valde verbis Augustini et aliorum quinque Episcoporum in epist. 95 ad Innocent., ubi sic urgent Pelagium: *Illam confiteatur apertissime gratiam, quam doctrina Christiana demonstrat et prædicat esse propriam Christianorum, quæ non est natura, sed qua salvatur natura, non auribus sonante doctrina, vel aliquo adjumento visibili, sicut plantatur quodammodo et rigatur extrinsecus, sed subministratione spiritus, et occulta misericordia, sicut facit ille qui dat incrementum Deus.* Ubi ponderanda sunt illa verba, *non auribus sonante doctrina, vel aliquo adjumento visibili*: nam ibi comprehendit duos modos recipiendi per creaturas cogitationem sanctam seu honestam, scilicet, per inventionem propriam, vel per disciplinam, de quibus in tertia et quarta ratione diximus. Est autem sciendum non repugnare quin per doctrinam extrinsecus vel per aliquod visibile adjumentum vera interna gratia sanctæ cogitationis excitetur in nobis: nam potius hic est ordinarius modus internæ vocationis Dei, per verbum Evangelicæ prædicationis, vel per exempla, aut alia sensibilia objecta ad pietatem moventia; utrumque enim modum attigit Augustinus de Bono persever., cap. 14, dicens, *habere aliquos in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligen-*

tia, quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant. Utrouque ergo modo potest divinitus immitti sancta cogitatio. Quod latius declarat Prosper contra Collat., cap. 14 et 30, enarrans varios modos quibus Deus trahit corda hominum per creaturas visibiles, vel per verbum prædicationis, aut lectionis, aut alios affectus; in his autem omnibus ait, *operari unum et eundem spiritum sine cujus interna actione nihil exteriora objecta perficerent.* Igitur ex horum Patrum sententia nunquam erit vocatio, seu cogitatio gratiæ, si interius nihil operetur Deus, præter id quod per solum naturale lumen intelligentiæ concipi, cogitari et judicari ab homine potest cum solo generali influxu Dei: quia tunc extrinseca objecta vel verba plantant et rigant, incrementum autem dant virtus naturalis luminis, ut causa proxima principalis, et Deus, ut causa prima, et creator ac moderator naturæ. Et ideo dixerunt dicti Patres gratiam, qua salvatur natura, debere fieri subministratione spiritus, et occulta misericordia, ut patet ex Augustino, lib. 4 de Grat. Christi, cap. 24, et fere per totum, et lib. 4 contr. duas epist. Pelag., cap. 34 et 35; Prosper l. 1 de Vocat. Gent., c. 2, et ad 5 c. Gallorum, et cap. 13 et 14 contra Collat. Cum ergo cogitatio illa naturalis, quamvis congrua, fiat priori tantum modo sine alia occulta misericordia, vel ministratione spiritus, proculdubio non est ex vera gratia salvante, seu per se conferente ad æternam salutem, de qua loquuntur Patres, cum dicunt ad singula bona opera gratiam spiritus esse necessariam.

10. *Probatur septimo.* — Septimo hoc confirmat Augustinus, frequenter docens in vanum ædificare externum prædicatorem, nisi Deus interius ædificet singulari modo et auxilio. Sic loquitur de omnibus operibus gratiæ, et de ipsa fide, lib. de Prædest. Sanct., c. 7, dicens: *Si ad ædificium pertinet fides, in vanum laborat prædicando ædificans fidem, nisi eam Dominus miserando intus ædificet.* Idemque a fortiori intelligit de quolibet bono opere qui proficiscitur ex gratia, et ad ædificium salutis pertinet. Unde inferius, cap. 8, explicans vocationem congruam gratiæ per modum doctrinæ, inquit: *Valde remota a sensibus carnis est hæc schola, in qua Pater auditur, et docet ut veniat ad Filium;* et infra: *Multos venire videmus ad Filium, quia multos videmus credere in Christum, sed ubi aut quomodo a Patre audierint hoc et didicerint, non videmus; nimirum gratia ista secreta est, et occulte hu-*

manis cordibus divina largitate tribuitur. Profecto hæc et similia nullo modo applicari possunt naturali cogitationi, quæ vi tantum externorum objectorum aut signorum, naturali virtute intellectus, cum solo Dei generali concursu excitatur. Quoniam cogitatio illa, quam sensibilia objecta vel voces excitant, non potest dici valde remota a sensibus, sed potius cum illis ex natura rei conjuncta, nec illam, vel per illam solam ædificat Deus speciali auxilio interno, sed solo generali concursu primæ causæ; nec denique dici potest gratia talis cogitationis alta et secreta; aut ignotum esse, ubi aut quomodo Pater illam doceat, vel immitat, cum constet per sola sensibilia objecta, et generali modo operando illam tribuere. Ergo cogitatio sancta, ad quam Augustinus disputationem de gratia, seu initium justificationis revocat, altioris rationis est, et peculiarem internam Dei operationem postulat, præter externam doctrinam, et cogitationem, quæ ex vi illius cum solo generali concursu interius resultat. Unde est illud Augustini, libro de Gratia Christi, cap. 13: *Hæc gratia, si doctrina dicenda est, certe sic dicatur, ut altius et interius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant et rigant, sed etiam per seipsum.* Ergo e contrario cogitatio, quæ fit per eos solum qui plantant et rigant exterius, neque altiori modo a Deo interius fit, quam concurrente cum naturali lumine intellectus generali modo, non potest dici gratia, sed mere naturalis doctrina; et in toto illo capite et sequenti, imo fere in toto illo libro explicat veram gratiam per interioriorem motionem Dei, quam exteriora objecta per se non possent efficere, ut per hoc detegat versutiam Pelagii.

11. *Probatur octavo.* — Octavo, ab inconvenienti ostendere possumus cogitationem illam congruam non esse veram Christi gratiam, de qua Patres loquuntur, quia alias sequeretur posse hominem mereri de congruo fidem, vel primam gratiam internam et supernaturalem, per opus bonum morale factum ex illa cogitatione congrua naturali, quia si illa est vera gratia, jam est opus gratiæ, et consequenter potest fundare meritum alterius gratiæ. Posset quidem negari illatio, ut infra videbimus, tamen nunc ad hominem argumentamur. Nam id consequenter concedit Vasquez locis citatis. Consequens autem esse alienum a sententia Augustini, et vix posse a Semipelagianorum sententia re ipsa a nobis distingui, licet verbis differre videatur, infra disputando de auxiliis

gratiæ, ex professo tractandum est. Nunc vero declaratur ex verbis Pauli 1 ad Thessal. 2: *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, donum enim Dei est* (utique ipsa fides), *non ex operibus, ut ne quis gloriatur*; ubi a fide distinguit opera quæ a fide non procedunt, nam quæ procedunt a fide, jam non sunt ex nobis, cum fides sit Dei donum: ergo opera quæ procedunt ex cogitatione honesta naturali, censet Paulus esse ex nobis, et non esse meritoria salutis, ne quis possit in seipso gloriari; talia autem opera, si fiant, non possunt non esse ex cogitatione congrua; quia eo ipso quod habet effectum, est congrua: ergo (teste Paulo) non est gratia, nam si esset gratia, qui in illa gloriaretur, non in se, sed in Deo gloriaretur. Et simili ratione non potest fundare meritum gratiæ, alias haberet homo unde in se gloriaretur, cum illud meritum non sit ex vera gratia, sed ex opere humano; et hic est sine dubio sensus Pauli, ut ipsum exposuit Augustinus de Prædest. Sanctor., cap. 7.

12. *Confirmatur ex Concilio Arausicano.* — Potestque optime confirmari ex Conc. Arausic., cap. 16, dicente: *Nemo ex eo quod videtur habere, gloriatur tanquam non acceperit, aut ideo se putet accepisse, quia littera extrinsecus, vel ut legeretur, aperuit, vel ut audiretur, insonuit.* Cogitatio ergo, quæ naturaliter excitatur per extrinseca objecta aut verba, non computatur a Concilio inter dona gratiæ accepta divinitus ultra naturam, sed inter ea quæ homo habet a natura; et ideo si quis in tali cogitatione gloriatur, et in ea fundet meritum, non gloriatur in acceptis, nec recte dicit accepisse, utique per gratiam, quod non altiori modo habet; et quia illa cogitatio non excedit rationem legis aut doctrinæ, ut supra dicebamus, ideo Concilium suam sententiam probat dicens: *Nam sicut Apostolus ait: Si per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.* Et in eodem sensu addit in cap. 21: *Sicut Paulus dixit: Si ex lege justitia, etc., sic et his qui gratiam, quam commendat et præcipit fides Christi, putant esse naturam, verisimile dicitur: Si ex natura justitia, ergo gratis Christus mortuus est;* ubi nomine naturæ videtur intelligere naturalem legem, ut naturali ratione propositam, sic enim distinguit naturam a lege, atque ita sub natura comprehendit non solum substantiam et potentiam, sed etiam actum vel cogitationem naturalem, per quam lex naturæ proponitur, sive sufficiens tantum sit, sive etiam congrua, nam loquitur de natura ut includit observationem legis, quod non fit

sine aliquo actu seu effectu bonæ voluntatis, cui necessario correspondet cogitatio congrua. Hic vero occurrebat objectio, quia hinc sequitur ante fidem vel voluntatem credendi, vel sanctam cogitationem supernaturalem, quod credere oporteat, nullam antecedere veram gratiam: unde ulterius sequitur ante fidem nullum antecedere posse meritum, etiam imperfectum et de congruo alicujus præmii supernaturalis. Sed hanc objectionem in prædictum locum de auxiliis reservamus. Nunc fateamur ante primam cogitationem supernaturalem, id est, quæ communi concursu naturæ haberi non possit, nullam esse gratiam supernaturalem, neque illius meritum; quæ autem, et qualis illa sit, ibi declarabimus.

CAPUT XVIII.

DESTRUCTO ALTERIUS SENTENTIÆ FUNDAMENTO, VERITAS AMPLIUS CONFIRMATUR.

1. *Loci in capite 16 contra nos non militant.* — Ultimo confirmatur hæc nostra sententia, et antiquorum Patrum esse ostenditur eisdem testimoniis quæ in argumentis capite ante præcedenti factis in contrarium objiciebantur, quod in hunc modum propono et declaro. Nam prima cogitatio sancta, quæ est prima gratia in toto ordine justificationis, et quæ non potest cadere sub aliquod meritum, quia est inchoatio vel fundamentum totius meriti, est cogitatio fidei, vel generandæ, quia ad fidem introducendam per se ordinatur, vel exercendæ, quia ab ipsa fide elicitur, ut contigit in homine baptizato, cum primum incipit de divinis rebus per fidem cogitare: et de hac prima cogitatione loquuntur Patres, quoties contra Semipelagianos ostendere volunt initium justificationis et fidei non posse cadere sub meritum; ergo non solum immerito allegantur, quod asserant cogitationem naturalem honestam, quantumvis congruam, esse gratiam inchoantem justificationem, verum potius contrarium ex illis testimoniis sufficienter ostenditur. Consequentia quoad priorem partem manifesta est, quia naturalis cogitatio, quantumvis honesta et congrua, neque est cogitatio fidei, neque est supernaturalis, id est, quæ viribus naturæ elici non possit. Nam cogitatio honesta præcisa congruitate naturalis est, ut etiam auctor contrariæ sententiæ fatetur, et in capite 2 hujus libri ostensum est. Congruitas autem non addit cogitationi entitatem aliquam, nec realem modum intrinsecum, ratione cujus

requirat supernaturales vires ut eliciatur, ut in superioribus capitibus late ostensum est. Altera vero consequentis pars, etiam est evidens, quia non est duplex cogitatio prima, quæ sit vera gratia, et possit esse fundamentum meriti, nec possit cadere sub meritum, quia repugnantiam involvit. Si enim duplex esset talis cogitatio, neutra per se esset prima, sed ex accidenti contingeret nunc ab una incipere, et nunc ab altera; ergo quælibet illarum posset cadere sub meritum, quoties altera præcederet; ergo si aliqua est sancta cogitatio quæ nunquam possit cadere sub meritum, illa est unica tantum, seu unius rationis, et omnis alia quæ illam antecedit, non est cogitatio vere sancta, id est, inchoans veram sanctificationem et justitiam apud Deum; et ita Patres citati semper loquuntur de hac cogitatione tanquam de una, et unico justificationis initio.

2. *Speciatim jam expeditur locus Augustini adductus in numero 2.* — Superest ut probemus minorem propositionem in principali argumento subsumptam, quam ostendo, discurrendo per testimonia in objectionibus allegata. Nam in primo citatur Augustinus libr. 2 contr. duas Epistol. Pelagian., cap. 8, ubi probare intendit Deum non solum perficere, sed etiam incipere in nobis omne opus bonum, ex Paulo ad Philippens. 1, et addit: *Loquimur enim nunc de boni cupiditate, quam si volunt a nobis incipere, a Domino perfici, videant quid respondeant Apostolo dicenti: Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* 2 ad Corinth. 3; ubi duo ponderanda sunt; unum est quid Augustinus intelligebat per boni cupiditatem, quod ipse statim cap. 9 declarat, dicens: *Quid est enim boni cupiditas, nisi charitas, de qua sine ambiguitate Joannes Apostolus loquitur, dicens: Charitas ex Deo est.* Qui locus evidenter intelligitur de charitate infusa; de hac ergo loquitur Augustinus, et de cogitatione quæ possit esse initium ejus, quæ non est nisi cogitatio supernaturalis et fidei. Alterum ponderandum est testimonium Pauli, quo Augustinus suam sententiam confirmat: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, etc.* Nam hæc eadem verba aliis locis Augustinus explicat de cogitatione supernaturali et fidei, præsertim lib. de Prædestin. Sanctor., cap. 2, dicens: *Quod ergo pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus* (utique in citato loco, quem proxime allegaverat), *non sumus sufficientes credere aliquid, quasi ex nobismetipsis,*

quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra, qua credere incipiamus, ex Deo est. Per pietatem autem et religionem aperte intelligit Augustinus Religionem Christianam, quæ in fide fundatur, de qua etiam, et de cogitatione per quam fides inchoatur, in verbis proxime præcedentibus locutus fuerat, et vocaverat: *Gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita;* et exemplo conversionis Pauli illam declaravit.

3. *Prædictus locus ab ipso etiam Augustino exponitur.* — Et eodem modo exponit idem testimonium libro de Bono persever., cap. 8, ubi ait a Deo habere homines potestatem ut fiant filii Dei: *Ab ipso quippe accipiunt eam* (utique potestatem), *qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeat fidem quæ operetur per dilectionem;* ubi clare loquitur de his cogitationibus interius in corde infusis, et ad fidem pertinentibus, et adjungit: *Ad quod bonum sumendum et tenendum, et in eo perseveranter usque in finem proficiendum, non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, in cujus est potestate cor nostrum et cogitationes nostræ.* Et similiter dicto libro de Gratia et libero arbitrio, cap. 7, exponit eundem locum de cogitatione, quæ est fundamentum meriti supernaturalis, quod semper reducit ad fidem, vel sanctam fidei cogitationem, quod etiam in toto illo libro præcipue intendit, ut ex cap. 5 et sequentibus facile intelligi potest. Et eodem modo intellexerunt verba illa Prosper, lib. 1 de Vocat. gent., cap. 24, dicens: *Item idem* (scilicet Apostolus) *in secunda ad Corinthios, dicit quod nec ad cogitandum quidem quod spirituale est, idonei sumus, nisi per gratiam Dei;* et Fulgentius, libro de Incarnat. et Gratia, cap. 17; nam cum dixisset Deum justificare impium et infidelem, gratia suæ bonæ voluntatis fidem quæ per dilectionem operatur inspirando, subdit: *Vide quod ad bene cogitandi attinet facultatem testatur Apostolus, quia non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, etc.* ut alios expositores in eodem locum omittam.

4. *Expeditur deinde locus alter ejusdem Augustini adductus in num. 3.* — Præterea in l. 2 de Peccat. merit., c. 17, etiam loquitur Augustinus de divina gratia adjuvante, sine qua homo facere non potest quod justum est, opus autem justum intelligit quod ex charitate Dei fit. Unde etiam tractat de gratia Dei, qua homo potest vivere sine peccato, quæ certe non